

Sviatlana Cichanouská (1982)

Zdroj: Shutterstock

V září 2020 Sviatlana Cichanouská navštívila Brusel a promluvila v Evropském parlamentu.
Zdroj: Shutterstock

BÁLA JSEM SE TĚMĚŘ KAŽDÝ DEN

O politiku se nikdy nezajímala, v posledních deseti letech se snažila být jen tou nejlepší matkou pro své dvě děti. V létě 2020 se život učitelky a později ženy v domácnosti Svjatlany Cichanouské obrátil vzhůru nohama. Zavřeli jejího manžela Sjarheje, který chtěl kandidovat na běloruského prezidenta, a ona svým rozhodnutím překvapila možná i sama sebe – přihlásila se do volebního klání místo něj. Říká, že to udělala z lásky, aby muže podpořila. Svým bezprostředním a laskavým vystupováním si rychle získala podporu tisíců Bělorusů. Prezident Alexandr Lukašenko ji nejprve zesměšňoval, pak se ale její obliby nejspíš zalekl. Hned po volbách dostala na vybranou: buď odjede za svými dětmi do Litvy, kam je už dříve ukryla do bezpečí, nebo půjde do vězení. Zvolila první možnost také proto, že v zahraničí může pokračovat ve svých aktivitách. „Myslím, že jsem se rozhodla správně,“ popsala ve videohovoru z Vilnius. Začátkem června 2021 v rámci svých pracovních cest po evropských zemích zavítala i do České republiky.

Je 10. srpna 2020, den po běloruských volbách, a opoziční prezidentská kandidátka Svjatlana Cichanouská vchází do budovy ústřední volební komise v Minsku. Chce podat stížnost na hlasování, které bylo podle ní i podle nezávislých zahraničních pozorovatelů zfalšované, a žádat o přepočítání hlasů. Alexandr Lukašenko, poslední evropský diktátor, který v zemi vládne dlouhých dvacet šest let, se opět prohlásil za vítěze voleb s tím, že získal 80 % hlasů. Cichanouská údajně pouhých 10 %. Od té doby, co se za Svjatlanou zavírají dveře o ní nikdo nic neví, telefon nezvedá, a brzy se začínají šířit zprávy, že zmizela.

Teprve o několik hodin později na veřejnost prosakuje informace, že je Cichanouská „v pořádku“. Bez jakýchkoli podrobností. Druhý den ráno pak litevský ministr zahraničí Linas Linkevičius prolomuje mlčení a na twitteru krátce oznamuje, že je opoziční vůdkyně v bezpečí. V Litvě. Co přesně se dělo v budově ústřední volební komise, ví jen ona sama. Jak ale tehdy uvedla jedna z členek jejího štábu, Svjatlana rozhodně neměla v plánu opustit v Bělorusko. „Plánovali jsme bojovat a dosáhnout vítězství,“ řekla Volha Kavalkovová. O cestě ze země neměl tušení ani manžel Cichanouské Sjarhej, dozvěděl se o tom až od svého právníka.

Na prvním videozáznamu z Litvy vypadá Svjatlana vyděšená, otřesená a smutná. „Myslela jsem, že mě celá tato kampaň zocelí a dodá mi sílu k překonání čehokoli,“ říká na kameru. „Ale nejspíš jsem stále tou slabou ženou jako na začátku. Učinila jsem velmi obtížné rozhodnutí. Přijala jsem ho naprosto samostatně a nemohli ho ovlivnit přátelé, rodina, štáb ani Sjarhej,“ dodává sklíčeně. Jak doplňuje, je jí jasné, že ji někteří lidé „odsoudí nebo budou nenávidět“. „Děti jsou tím nejdůležitějším v životě,“ zní poslední věta jejího velmi emotivního vzkazu. Lukašenko tehdy prohlásil, že vláda pomohla Cichanouské opustit zemi „na její žádost“. Nijak to nerozvedl. Každému je ale více než jasné, že matka dvou dětí a opoziční politička byla k odjezdu ze země donucena.

Ve stejný den se objevuje ještě další video, evidentně nahrané předtím, než ze země musela narychlo odjet. Svjatlana v něm sedí na pohovce v budově ústřední volební komise a z kusu papíru čte nervózně oficiálním jazykem napsané prohlášení, ve kterém vyzývá své stoupence, aby uznali Lukašenkovo vítězství, přestali s protesty a dodržovali zákony. Toto prohlášení zveřejnila běloruská státní média. Na dota-

zy, zda jí běloruský režim vyhrožoval, Cichanouská odmítá odpovídat. Později ale přiznává, že dostala na výběr – odjet ze země a být se svými dětmi, nebo jít do vězení.

Kdo je žena, jejíž kroky sleduje téměř celý svět a která si získala srdce Bělorusů? Ještě před dvěma lety ji nikdo neznal. Svjatlana Cichanouská pochází z malého města Mikaševičy na jihozápadě Běloruska. Vystudovala cizí jazyky na Mazyrské státní pedagogické univerzitě a poté pracovala jako učitelka angličtiny a překladatelka.

V dětství do jejího života zasáhla havárie černobylské jaderné elektrárny, v dubnu 1986 jí byly necelé čtyři roky. V rámci podpůrného programu pro děti z postižené oblasti strávila několikrát léto v Irsku. Henry Deane a jeho žena Marian ji poprvé hostili v polovině 90. let, kdy k nim do města Roscrea, asi sto třicet kilometrů západně od Dublinu, dorazila na prázdniny. „Tehdy k nám přijely dvě děti. Svjeta byla stejně stará jako moje dcera Mary, takže hned zapadla,“ popsal pro deník The Guardian Henry Deane. „Už jako dítě byla opravdu chytrá, uměla anglicky mnohem lépe než ostatní. Takže byla tlumočnicí a mluvčí ostatních dětí.“ Malou Svjatanu poznal přímo v Bělorusku. Do jejího rodného města dorazil poté, co spoluzaložil charitativní organizaci na pomoc obětem Černobylu. Mikaševičy se totiž nachází asi čtyřicet kilometrů severně od hranice s Ukrajinou a katastrofa se ho těžce dotkla. „Běloruské nemocnice byly v tu dobu plné dětí, které měly nejrůznější problémy. Svjatanina učitelka nám tlumočila. Do Běloruska jsme jezdili pravidelně, navštívili jsme i její školu a tak jsme ji poznali,“ vylíčil dvaasedmdesátiletý Ir. Většina dětí dorazila do domu Deanových jen na jedno léto, maximálně na dvě. Cichanouská se ale vracela pravidelně a s rodinou svých hostitelů se velmi sblížila. Později si dokonce našla práci v jedné z místních továren, aby si vydělala nějaké peníze. „Nebyla to nijak významná práce, ale dělala to ráda. Potřebovala peníze na studia v Brestu. Byla velmi skromná,“ vyprávěl Deane. Tehdy už jí bylo něco přes dvacet let a v Roscrea každý rok pomáhala tlumočit dětem, které přijely na prázdniny z černobylské oblasti. „Byla to milá dívka, upřímná a srdečná. Mé děti a vnoučata mají na Svjetu jen ty nejlepší vzpomínky...“

Za Sjarheje se provdala v roce 2005, po pěti letech se jim narodil syn, později ještě dcera. Svjatlana přestala pracovat a starala se o rodinu. V roce 2019 Sjarhej spustil na kanále

YouTube svůj blog, ve kterém popisoval skutečný život v Bělorusku a kritizoval Lukašenkův režim. Brzy ho začaly sledovat miliony lidí. V květnu 2020 oznámil svůj úmysl kandidovat na běloruského prezidenta. „Objížděl zemi a mluvil s lidmi o jejich životě. O tom, co by chtěli změnit, co je trápí. Pochopil, že se občané bojí říkat pravdu a jejich práva nejsou dodržována,“ uvedla Cichanouská. Sama se zpočátku o politiku nezajímala, ale o Bělorusku a jeho obyvatelích se hodně dozvěděla během cest se svým mužem.

Zásadní zlom nastal 29. května 2020, kdy byl Sjarhej Cichanouski spolu s několika dalšími lidmi zadržen a později obviněn z napadení policisty, narušení veřejného pořádku a přípravy nepokojů. Tím ale celý příběh neskončil. Právě naopak. Cichanouská se rozhodla kandidovat místo svého muže. „Uvěznili ho a já jsem ho chtěla nějakým způsobem podpořit. Tak jsem ty dokumenty odevzdala místo něj. Udělala jsem to z lásky. Předtím jsem se politikou nikdy nezabývala, byla jsem jen manželkou a matkou. Chtěla jsem jen podpořit svého manžela,“ svěřila se Cichanouská v prosinci 2020 televizní stanici CNN.

Ze začátku působila velmi nejistě. Nebála se říct, že nemá odpovědi na všechny otázky. Přiznávala, že není expert na zahraniční politiku či ekonomické reformy. Snažila se rovněž vyhýbat kontroverzním tématům. Postupně si ale na svou roli začala zvykat a její sebevědomí rostlo.

Lukašenko si nejspíš nejprve myslel, že pro něj není žádnou hrozbou, i proto jí povolil účast v prezidentském klání. „Zaregistrovali mě určitě jen kvůli tomu, aby se mi mohli smát. Předpokládali, že hlasy nedostanu, protože nejsem známá. Ale voliči to pochopili – jsem ženou svého muže a v naší rodině fungujeme jako jeden člověk, proto mě podpořili,“ popsala později Svjatlana. Když na shromáždění, kde vystupovala, začaly chodit tisíce lidí, Lukašenko zpozorněl a začal na ni útočit. Argumentoval například tím, že se hlavou státu nemůže stát žena, protože by se pod tíhou tak náročných role zhroutila, nebo někdo, kdo nesloužil v armádě. Systematicky ji očerňovala i provládní média. „Lukašenko říkal, že jsem žena v domácnosti a patřím do kuchyně. Snažil se mě zesměšnit. Neurazila jsem se, protože to byla z mnoha důvodů pravda. Proč bych se za to měla stydět?“ komentovala to zpětně v jednom z rozhovorů.

Pak přišel další nátlak a zastrašování. V červnu poslali Sjarheje na čtrnáct dní na samotku, v červenci na dalších několik dní. Jak Svjatlana uvedla, když ho viděla na záběrech ze soudní síně, ani ho nemohla poznat, jak zhubl. Přišly i výhrůžky, že přijde o děti. V jednu chvíli to proto chtěla vzdát. Nakonec se ale rozhodla neustoupit a jedné červencové noci nechala syna s dcerou narychlo odvézt do Litvy, aby alespoň část její rodiny byla v bezpečí. „Zavolali mi a řekli: ‚Přestaň s tím, nebo skončíš ve vězení a děti půjdou do sirotčince, protože oba jejich rodiče budou za mřížemi.‘ Měla jsem slzy na krajíčku, hrozně jsem se bála, ale mí přátelé mi tehdy řekli: ‚Neboj, dětem zařídíme víza a zajistíme jejich odjezd.‘ To mi pomohlo, hned mi bylo líp,“ uvedla Cichanouská v rozhovoru pro *The New Yorker*.

Veranika Capkalová, Svjatlana Cichanouská a Maryja Kalesnikavová na fotografii z předvolební kampaně.
Zdroj: tiskové oddělení Viktora Babaryky

Její volební program byl jednoduchý: nezávislé Bělorusko a propuštění všech politických vězňů, včetně manžela Sjarheje. V případě vítězství slíbila do šesti měsíců uspořádat nezávislé a svobodné volby, kterých by se mohli účastnit i opoziční kandidáti, a ona sama by se mohla vrátit k péči o rodinu.

